

КАМ'ЯНЕЦЬ-ПОДІЛЬСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ІМЕНІ
ІВАНА ОГІЄНКА

Педагогічний факультет
Кафедра образотворчого і декоративно-прикладного мистецтва та
реставрації творів мистецтва

До захисту допущено
Завідувачкафедри
_____ Урсу Н.О.
« ____ » _____ 2020 р.

Дипломна робота бакалавра
з теми
**ХУДОЖНЯ ЕМАЛЬ ЯК МОВА ФОРМОТВОРЕННЯ В ОБ'ЄМНО-
ПЛАСТИЧНИХ КОМПОЗИЦІЯХ**

Виконав: студент 4 курсу галузі знань 0202
Мистецтво напряму підготовки 6.020208
Декоративно-прикладне мистецтво
денної форми навчання
Зарічний В. І.
Керівник:
Луць С.В., кандидат мистецтвознавства,
старший викладач
Рецензент:
Гуцул І.А., кандидат мистецтвознавства,
доцент

Кам'янець-Подільський

2020

ЗМІСТ

ВСТУП.....	3
РОЗДІЛ 1	
ЮВЕЛІРНА СПРАВА ЯК ВИД ДЕКОРАТИВНО-ПРИКЛАДНОГО МИСТЕЦТВА.....	6
1.1. Ювелірне мистецтво в контексті інших видів декоративно- прикладного мистецтва.....	6
1.2. Генеза ювелірного мистецтва у світі.....	12
1.3. Історія ювелірної справи в Україні.....	23
РОЗДІЛ 2	
ЮВЕЛІРНА ЕМАЛЬ ТА ЇЇ ХУДОЖНЬО-ТЕХНІОЛОГІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ.....	35
2.1. Техніка художньої емалі.....	35
2.2. Становлення та розвиток емальєрного мистецтва в Україні.....	41
ВИСНОВКИ.....	49
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	51
ДОДАТКИ.....	54

ВСТУП

Актуальність теми дослідження. Ювелірне мистецтво є одним з образотворчих мистецтв, яке можна розглядати на ряду зі скульптурою, графікою чи живописом. Воно не обмежується каблучками з дорогоцінного каміння чи перловими намистами, це не лише звичні для нас прикраси, а й істинні мистецькі твори, які не завжди призначені для повсякденного використання. Багато видатних художників займалися ювелірним мистецтвом, створюючи надзвичайні форми з найрізноманітніших матеріалів.

Підвищена увага до ювелірного мистецтва є однією з характерних особливостей нашого часу. І це не випадково. Адже в творчості як сучасних, так і стародавніх ювелірів завжди найбільш вільно й безпосередньо відбиваються глибинні уявлення людей про прекрасне в естетичному і навіть етичному вираженні найважливіших законів і норм життя.

Одна з найбільш елітарних та найскладніших технік в ювелірному мистецтві – художня емаль. З давніх часів і до сьогоднішніх днів вона займає помітне місце у розвитку ювелірного мистецтва, як за своїм художнім значенням, так і за різноманіттю її застосування. Виготовлення виробів з емалью традиційно вважається однією з тонких видів ювелірної майстерності, що містить безліч секретів, невідомих звичайним ювелірам.

Метою дипломної роботи є дослідити художню мову формотворення в об'ємно-пластичних композиціях ювелірної емалі. Відповідно до мети роботи були сформульовані такі **завдання**:

1. Розглянути ювелірне мистецтво у контексті інших видів декоративно-прикладного мистецтва.

1. Коротко описати генезу ювелірного мистецтва у світі та історію ювелірної справи в Україні.

2. Визначити технологічні особливості художньої емалі як однієї з популярних технік сучасного ювелірного мистецтва.

4. Дослідити становлення і розвиток емальєрного мистецтва в Україні.

Об'єкт дослідження – стильові та художньо-технологічні особливості художньої емалі.

Предмет дослідження – об'ємно-пластичні композиції, виконані в техніці художньої емалі.

Хронологічні межі дослідження – дане дослідження поширюється від початків до сучасності.

Територіальні межі дослідження охоплюють західноєвропейські та українські терени.

Методи дослідження. Для виконання завдань дослідження використані загальнонаукові та спеціальні методи наукових досліджень. До загальнонаукових методів належать: фактологічний, представлений виявленням і вивченням візуального матеріалу; аналітичний, представлений аналізом літературних джерел; метод порівняльного аналізу, представлений порівняльним мистецтвознавчим аналізом ювелірних композицій минулих і сучасних митців. До спеціальних методів належать статистичний метод та метод роботи з першоджерелами.

Наукова новизна дослідження полягає у тому, що:

– досліджено мистецтво художньої емалі у контексті динаміки культурних процесів;

– систематизовано наукові дослідження українських та зарубіжних вчених з проблем ювелірного емальєрного мистецтва в площині культурних взаємовпливів;

– в аналізі ювелірних композицій застосовано систематизацію за стилістикою, семантикою, технологією.

Практичне значення роботи. Дослідницькі результати можуть бути використані:

1. Для пізнання сутності та мистецької вагомості художньої емалі.
2. Для поглибленого вивчення технології створення емальєрних композицій.

Структура та обсяг дипломної роботи. Текстова частина роботи складається зі вступу, 2-х розділів, висновків, списку використаних джерел, додатків.

Практичне значення роботи. Матеріали дослідження можуть бути використані для подальшого відродження емальєрного мистецтва. Окрім того, вони можуть бути корисними при написанні узагальнюючих праць з історії декоративно-прикладного мистецтва, зокрема ювелірного.

ВИСНОВКИ

Ювелірне мистецтво супроводжувало людство з найдавніших часів. Починаючи з первісного суспільства, людина завжди прикрашала себе. Спочатку – це були примітивні прикраси з необроблених каменів, які служили швидше як обереги від злих духів і незрозумілих сил природи. Але з плином часу, з розвитком виробництва, навичок і культури ювелірні роботи перетворилися у справжнє мистецтво, без якого сьогодні ми не можемо себе уявити.

Історія ювелірної справи налічує не одне тисячоліття. В кожен період свого розвитку, в різних країнах, на різних континентах люди створювали і продовжують створювати нові тенденції в моді ювелірних прикрас. Але, не зважаючи на нові віяння, в ювелірній справі завжди важливе місце займає спадковість традицій, що проявляється у використанні вже давно відомих технік, форм, матеріалів, стилістики тощо.

Археологічні знахідки на території України вказують, що вже принаймні 20 тис. років тому місцеві жителі володіли мистецтвом різьби по кістці та виготовляли намисто із мушель. Між тою далекою добою і сьогоднішнім простягається період, впродовж якого територією сучасної України народжувалися, розвивалися, згасали, мігрували розмаїття культур, що залишали за собою унікальні духовні та матеріальні надбання, серед яких, зокрема, і розмаїття прикрас.

Сьогодні в Україні є декілька навчальних закладів, де охочі мають змогу освоїти технологію ювелірної справи. Також існують приватні ювелірні фірми, відбуваються персональні та групові ювелірні виставки в містах України та за кордоном.

Однією з популярних технік в сучасному ювелірстві є техніка художньої емалі, що має свою понад тритисячолітню історію. Кожна епоха, кожен стиль у мистецтві мали свої відмінності, свої творчі досягнення та нові винаходи.

Історія емальєрства на території України тісно пов'язана із розвитком цього виду мистецтва у світі, а особливо – в Європі. Найбільші злети у виконанні емальєрних творів відбулися в середині I тис. до н.е. (час поширення елліно-скіфського мистецтва), за доби раннього середньовіччя та Київської Русі, а також пізніше – у XVIII та XX ст.

Серед основних технологічних різновидностей емалі є техніки перегородчастої та виїмчастої емалі, а також холодна і гаряча емалі.

Сучасні ювеліри не обмежуються створенням лише ювелірних прикрас. Сьогодні за допомогою техніки художньої емалі оздоблюють різноманітні аксесуари, предмети інтер'єру тощо. Також майстри не зосереджуються лише на традиційних технологіях, а вдаються до експериментів, що робить сучасне емальєрство відповідним часу.

Найбільші зміни спостерігаються в стилістиці виробів, особливо це стосується сучасних авангардних композицій, виконаних в різних напрямках, зокрема абстракціонізму (ліричної та геометричної абстракції, абстрактного експресіонізму тощо). На сьогодні велика кількість виробів з ювелірною емаллю зберігається в багатьох музеях України, ближнього і далекого зарубіжжя, а також в приватних колекціях.

Специфіка сучасної емалі як виду образотворчого мистецтва полягає у тому, що вона нерозривно пов'язана із технологією, яка в даному випадку не є гальмівним фактором, а навпаки: неповторність емальєрних творів не дає відбутися серійності та масовому виробництву; неочікувані результати є поштовхом до численних експериментів і новаторських прийомів; широта колірної палітри і різноманітність фактур, можливість створення об'єму та імітації традиційних образотворчих видів (олійного та акварельного живопису, графіки тощо) дає підстави для втілення набагато ширшого обсягу художніх задумів. Основними критеріями, що окрім художників-ювелірів привертають увагу до емальєрного мистецтва монументалістів, станковистів-живописців, графіків, скульпторів, є універсальність, неповторність, тривимірність, поліхромія і довговічність.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Анри де Моран. История декоративно-прикладного искусства. Москва, 1982.
2. Антонович Є., Захарчук-Чугай В., Степанович М. Декоративно-прикладне мистецтво. Львів, 1992.
3. Банк А. Прикладное искусство Византии. Москва, 1978.
4. Барбалат О. Мистецтво народжене вогнем: старовинна техніка гарячої емалі на теренах сучасної України. Культурні та мистецькі студії XXI століття: науково-практичне партнерство: матеріали міжнародного симпозіуму, 6 червня. 2019 р. М-во культ. України; Нац. акад. кер. кадрів культ. і мистец. Київ: НАКККиМ, 2019. С. 121-123.
5. Бородай Ю. О. Українська емаль : Альбом-каталог. К. : Український письменник, 2013. 264 с.
6. Вольський С. Мистецтво художньої емалі впродовж століть спроба відновлення втрачених технологій у сучасній практиці художника-ювеліра // Вісник Львівської національної академії мистецтв. 2015. Вип. 27. С. 86-92.
7. Горячие и холодные эмали – способы нанесения [Электронный ресурс]. Режим доступа : <https://juvelirum.ru/tehniki-obrabotki-yuvelirnyh-izdelij/tehnika-izgotovleniya-ukrashenij-s-goryachej-i-holodnoj-emalyu/>.
8. Декоративно-ужиткове мистецтво : словник А-К / [за заг. ред. Я. П. Запаска]. Львів, 2000. Т. 1. С. 223-224.
9. Довгань Ю. Емальєрне мистецтво в Україні [Електронний ресурс]. Режим доступу : <https://rukotvory.com.ua/info/emaljerne-mystetstvo-v-ukrajini/>.
10. Довгань Ю. Мистецтво емалі в Україні: історичний досвід та сучасний стан. Автореферат на здоб. наук. ступ. канд. мист. Харків: ХДАДіМ, 2009. 19 с.
11. Історія ювелірної справи в Україні [Електронний ресурс]. Режим доступу : https://uk.wikipedia.org/wiki/Історія_ювелірної_справи_в_Україні.

12. Історія ювелірного мистецтва [Електронний ресурс]. Режим доступу : <https://www.zbird.com.ua/ua/article/istoriya-yuvelirnogo-iskusstva-sobytiya-i-lichnosti>.
13. Кравченко М. Мистецтво прикрас в Україні останньої третини ХХ – початку ХХІ століття: європейський контекст, художні особливості, персоналії. Автореферат на здоб. наук. ступ. канд. мист. Львів: Львівська національна академія мистецтв, 2017. 19 с.
14. Кравченко С. Скіфське золото // «Наука и жизнь». 1971. № 9. С. 10-12.
15. Луць С. Художні гарячі емалі в мистецтві Класичного ювелірного Дому «Лобортас». Мистецтвознавство'13. СКІМ. Львів: 2013. С. 173-182.
16. Луць С. Ювелірне мистецтво України на зламі ХХ-ХХІ ст.: генезис поступу. Деміург: ідеї, технології, перспективи дизайну. 2019. Том 2. № 1. С. 93-111.
17. Мінжулін О. Реставрація творів з металу. Київ : Спалах, 1998. 230 с.
18. Мистецтво емалі [Електронний ресурс]. Режим доступу : <https://ukr.sovfarfor.com/dekorativno-prikladne-mistectvo/65-mistectvoemal.html>.
19. Наумов О. Художня емаль у хронотопі українського мистецтва // Культура і сучасність. 2019. № 2. С. 192-197. [Електронний ресурс]. Режим доступу : <file:///C:/Users/YouTube%20Games%20Ilya/Downloads/190639-423990-1-SM.pdf> .
20. Осягнути все, або творча спадщина Ярослави Музики [Електронний ресурс]. Режим доступу : <https://photo-lviv.in.ua/osyahnuty-vse-abo-tvorcha-spadschyna-yaroslavy-muzyky/>.
21. Пасічник Л. Ювелірне мистецтво України ХХ-початку ХХІ століття (історія, стилістика, персоналії). Автореферат на здоб. наук. ступ. канд. мист. Київ: Інститут мистецтвознавства, фольклористики та етнології імені М. Т. Рильського НАН України, 2015. 23 с.
22. Петренко М. Українське золотарство ХVІ-ХVІІІ ст. К. 1970.

23. Прикраси з ювелірною емаллю [Електронний ресурс]. Режим доступу : <http://vilant.com.ua/uk/blog/8-/-127>.
24. Техника художественной эмали, чеканки иковки: уч. пособие / А. Флеров и др. Москва : Высшая школа, 1986. 191 с.
25. Художній метал // Нариси з історії зарубіжного декоративно-ужиткового мистецтва / [за ред. Я.П. Запаска]. Київ : ІСДО, 1995. С. 261-317.
26. Шмагало Р. Ювелірне мистецтво України: авторський пошук і ринок. Образотворче мистецтво, 2012. № 3 – 4. С. 34-35.
27. Шмагало Р. Художній метал України ХХ – початок ХХІ століття. Енциклопедія художнього металу. Львів: Априорі. 2015. Т 2. С. 42.
28. Шумилович Б., Івасюта О., Петрів О. Історія ювелірної справи в Україні // Ювеліри України : тематичний збірник. Київ, 2006. С. 6-11.
29. Як народжується краса: історія ювелірних прикрас [Електронний ресурс]. Режим доступу : <https://gold.ua/ua/jewellery-articles/kak-rozhdaetsya-krasota-istoriya-yuvelirnyh-ukrashenij>.